

SPOMIENKA NA MARIANA VÁROSSA

Z iniciatívy riaditeľa Filozofického ústavu SAV Júliusa Strinku sa dňa 4. februára 1993 konalo na pôde ústavu spomienkové stretnutie pri príležitosti nedožitých sedemdesiatych narodenín Mariana Várossa, významného kultúrneho činiteľa, popredného slovenského vedca, estetika, filozofa, axiológa, historika, teoretika a kritika výtvarného umenia, ktorého rozsiahle dielo predstavuje vyše 750 titulov, z toho 28 knižných publikácií. Leitmotívom celého stretnutia bolo trpké konštatovanie J. Strinku, že neprítomnosť Mariana Várossa v dielni súčasnej slovenskej vedy a filozofie je nenahraditeľná a že jeho osobnosť a v mnohých smeroch priekopnícke dielo ešte stále ostávajú nedocenené a nerefektované. A pritom to bol nanajvýš invenčný tvorca, ktorý spájal v sebe filozofickú vzdelanosť, prenikavú vedeckú i umeleckú erudíciu s nevšedným publicistickým a organizátorským talentom. Vyznačoval sa originálnym kultivovaným myslením, ktoré iba v minimálnej miere podliehalo požiadavkám a diktátu dobového dogmatizmu.

K účastníkom stretnutia sa zasvätené prihovorili J. Strinka, T. Münz, T. Sedová (všetci z Filozofického ústavu SAV), J. Uher (Politologický kabinet SAV), J. Zurr (Filozofický ústav ČAV Praha), M. Tomčík a M. Bátorová (Literárnovedný ústav SAV), J. Mesároš (Historický ústav SAV), D. Kováč (Ústav experimentálnej psychológie SAV), M. Čarnogurská (Kabinet orientalistiky SAV), S. Kovačevičová (Národopisný ústav SAV), L. Belohradská (VŠVU) a T. Archlebová (Kultúrny život). Postrádali sme prítomnosť zástupcu z Ústavu dejín umenia SAV, ktorý v roku 1956 vznikol (najskôr ako Kabinet pre teóriu a dejiny umenia) z podnetu i zásluhou Mariana Várossa a ktorého riaditeľom bol až do nástupu obdobia normalizácie v roku 1970.

Na stretnutí odzneli múdre, hlboko precítené, miestami trpkasté úvahy o človeku a čase jeho života, slová uznania osobnosti mysliteľa európskeho významu, pripomenuli sa jeho rozličné životné dimenzie – naplnené i nenaplnené. Osobné spomienky na vzácného človeka a priateľa sa striedali s hodnotením Városovho nezastupiteľného koncepčného prínosu do slovenskej vedy, filozofie a kultúry. Účastníkom stretnutia sa podarilo do istej miery sprítomniť intelektuálny a existenciálny zápas, ktorý Marian Városov viedol v dobe a s dobou mimoriadne neprajnou nekonformnému tvorivému mysleniu, sputňavanému mnohorakými mocenskými zásahmi. Podarilo sa plasticky, hoci z pochopiteľných dôvodov len mozaikovite, zachytiť vývin Városovej životnej a osobnostnej filozofie, v ktorej čoraz zreteľnejšie vystupovala „norma humanity“, ľudskosť ako najvyššia hodnota, „platná nezávisle od akýchkoľvek parciálnych absolutizmov“ – ako najvyšší predstaviteľný ideál.

Objavná bola Tomčíkova apercepcia a reflexia povedky *Slepé štastie*, ktorú Marian Városov napísal ako devätnásťročný a ktorú mu Ján Smrek uverejnil v časopise *Elán*. Vo viacerých príspevkoch sa osobitne vyzdvihol myšlienkový náboj a inšpirujúci význam prác *Úvod do axiológie*, *Od tvorivosti k tvorbe*, *Úvahy v samote*, ako aj zásadný zástož viacerých syntetizujúcich publikácií venovaných minulosti i prítomnosti slovenského výtvarného umenia. Žiaľ, že také – aj pre dnešok podnetné – filozoficko-psychologické diela ako *Fanatizmus (Psychologicko-axiologická analýza)*, *Intuitivizmus ako teória poznania*, napokon aj doktorská dizertácia *Osobnosť a hodnotiaci akt*, dokresľujúce pozoruhodný spôsob uvažovania ich tvorca, nenašli zatiaľ svojho editora.

Z jednotlivých vystúpení explicitne vyplynulo, že problémovú rozmannitosť, mnohvrstevnatosť a záujmovú polyfóniu Várossovho myšlienkového odkazu zjednocuje kľúčová intencia, ako to sám napísal začiatkom roku 1983, „bytosná inklinácia k interdisciplinárnosti“ v zmysle „dostatočne spoľahlivého nástroja na objasnenie hviezdovej skupinky úzko navzájom súvisiacich problémov: ako a prečo každý z nás vidí svet inak, ako a prečo sú ľudské potreby, činy a diela takou pestrou paletou konkretizácií, ako a prečo ľudia ako jednotlivci a ľudstvo ako celok poznáva, koná a hodnotí tak protirečivo, ako nás o tom informuje minulosť i súčasnosť“. Za centrálnu križovatku príslušných interdisciplinárnych prítokov pokladal axiológiu ako osobitnú bazálnu vednú disciplínu. Na tomto projekte stále a neúnavne pracoval, hoci sa v jednej z mnohých úvah určených v tých dusných časoch nášho „stredoveku“ do zásuvky s istým smútkom zdôveroval: „Viem iba toľko, že nie je v mojich vlastných silách – pre zdrvujúcu silu podmienok, v ktorých nútene prebiehal môj život – aby som čo len časť takéhoto projektu realizoval sám.“ Preto je cenné, že účastníci stretnutia sa pokúsili o prvú vecnú multidisciplinárnu analýzu Várossovho vkladu do realizácie tohto projektu. A bude iste prospešné, ak sa v najbližšom čase zrealizuje zámer vydať zborník príspevkov, ktoré odzneli na tomto spomienkovom stretnutí.

A na záver jedno osobné vyznanie. Takmer vždy pri podobných jubilejných stretnutiach v duchu počujem aj tých, čo sa radi oháňajú notoricky známym, bezduchým, priam cynickým heslom: „Každý človek je nahraditeľný. Niet nenahraditeľných ľudí“. A práve pri takých príležitostiach si vždy znovu a znovu s trpkosťou spomínam na slová veľkého ruského humanistu, filozofa a estetika Michaila Lifšica, preniknuté úctou k neopakovateľnej individualite každého jednotlivého človeka a k ľudskej dôstojnosti vôbec: „Ak sa všeobecná nahraditeľnosť stáva pravidlom, potom možno vopred predvídať pokles kurzu ľudskej valuty“. Žiaľ, ľahkovážne až trestuhodné plytvanie najvzácnejším ľudským duchovným – intelektuálnym i mravným – potenciálom sa ešte nestalo minulosťou. Aj preto pred necelými piatimi rokmi predčasne odišiel Marian Városov, predčasne odišli i odchádzajú ďalší a ďalší...

Raisa Kopsová

OSPRAVEDLNENIE

V čísle 11/1992 sa stala nemilá chyba, keď sme na s. 685 technickým nedopatrením neuviedli meno prekladateľa úvahy pod názvom *Vôľa k zmyslu*. Je ním p. Imrich Sklenka, ktorý text preložil z nemeckého originálu. Jemu i čitateľom sa ospravedľujeme.

Redakcia